

SUÇSUZLUK KARİNESİ VE SAVCI

(*Daktaras/Litvanya Kararı*)

(*The Presumption of Innocence and Prosecutor: Case of Daktaras v. Lithuania*)

Hüseyin ŞIK¹

“Beraat-i zimmet asıldır.”²

ÖZ

Sadece ceza muhakemesinde değil, hukukun her alanında etkinliğini gösteren suçsuzluk karinesi hakkında birçok araştırma yapılmış olmakla birlikte; savcılık ile olan irtibatı özel olarak ele alınmamıştır. Savcının ceza muhakemesi hukukundaki yeri nazar alındığında, suçsuzluk karinesinin irtibatlı olduğu öncelikli sùjelerden bir tanesinin savcı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Savcının, şüpheliye temas eden ilk sùje olması onu bu konuda daha da önemli hâle getirmektedir. Öncelikle suçsuzluk karinesi ve savcılığa ilişkin genel açıklamalar yapılmış, akabinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin konuya dair Daktaras/Litvanya kararı analiz edilmiştir. Kararda, savcının karine karşısındaki durumunu inceleyen bölüme odaklanılmış ve varılan tespitler incelenmiştir. Bunun yanı sıra Türk hukukundaki mevcut durum ve sorunlu alanlar ele alınmıştır. Konuya ilişkin yargı kararlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savcı, adil yargılanma hakkı, suçsuzluk karinesi, soruşturma, kovuşturma, basın sözcülüğü.

ABSTRACT

While a large number of researches have been conducted on the presumption of innocence which is efficient not only in the criminal procedure but also in each field of law, its relation with the prosecution service has not been specifically addressed. Given the large area which prosecution service holds in criminal procedure law, it must not go unnoticed that one of the primary institutions with which presumption of innocence is linked is prosecution service. The fact that the prosecutor

1 Tetkik Hâkimi-Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkîfevleri Genel Müdürlüğü ♦ ab107660@adalet.gov.tr, huseyinhukuk23@gmail.com

2 Mecelle md. 8.

is the first subject who contacts with the suspect makes him more important in this respect. In order to better understand the issue, firstly general explanations were given regarding presumption of innocence, prosecution service, subsequently the *Daktaras vs. Lithuania* case of the ECtHR regarding this issue was analysed. In the examination of the case, it was focused on the section between presumption of innocence and prosecution service and the findings contained in the case were examined. In addition to this, in Turkish law, the current situation, and problematic areas have been dealt with. Judicial decisions were included.

Keywords: Publicprosecutor, rightto a fairtrial, presumption of innocence, investigation, prosecution, spokesmanship.

GİRİŞ

Ceza adalet sistemi içerisinde önemli bir görev icra eden savcı, soruşturmanın başından infazın tamamlanmasına kadar şüpheli/sanık/hükümlü ile ilişki içerisinde olan süjedir. *Vasfi Raşit Seviğ*, savcılığın kökenlerini şöyle ifade eder: “*Fransa dehası, engizisyon muhakeme usulü ile bütün dünyaya savcılık (müddeiumumilik) müessesesini hediye edecekti. İnsanlığı inleyen, mahkemeye sanığı, Dante’nin cehennemine girer gibi ‘bütün ümitlerini kapıda bıraktırıp’ girdirmiş olan engizisyon muhakeme usulünden insanlığın tek istifadesi savcılık müessesesine nail olmuş bulunmasıdır*”.³

Sanık haklarından olan adil yargılanma hakkı, günümüzde tartışılmaz önemini korumaktadır. Adil yargılanma hakkının temel gereklerinden olan *suçsuzluk karinesi*, olağanüstü hâllerde bile⁴ vazgeçilmesi mümkün olmayan bir insan hakkıdır. Bu temel hak, bütün kamu otoriteleri gibi savcıyı da bağlamaktadır.⁵ Bu nedenle savcılık işlemleri de suçsuzluk karinesi bakımından titizlikle incelenmelidir.⁶

3 SEVİĞ Vasfi Raşit, “X uncu Asırdan Günümüze Kadar Ceza Muhakemeleri Usulü ve Gelişmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 3-4, 1956, s. 342.

4 1982 Anayasası’nın 15’inci maddesi; “Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasi kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da.....suçluluğu mahkeme kararı ile saptanuncaya kadar kimse suçlu sayılamaz” **şeklindedir.**

5 LIPPKE Richard L., “The Prosecutorand the Presumption of Innocence”, *CriminalLawandPhilosophy*, Volume 8, Issue 2, June 2014, s. 338.

6 AİHM, *AffairePandy /Beçika*, T. 12.02.2007, Application no. 13583/02, prg. 43 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76958>, 10.08.2016).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ulus üstü bir mahkeme olarak; suçsuzluk karinesine dair önemli kararlar vermekte ve tespitlerde bulunmaktadır.⁷ İnceleme konusu yapılacak olan Dakaras/Litvanya⁸ kararı da savcının suçsuzluk karinesi karşısındaki durumunu ele alan bir karardır.

I. SUÇSUZLUK KARİNESİ

İnsan haklarını önemseyen ve bu perspektif doğrultusunda hareket eden modern ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerinden birisi suçsuzluk karinesidir. Adil yargılanma hakkının ayrılmaz parçası konumundaki suçsuzluk karinesi; mahkeme kararı ile kesinleşinceye⁹ kadar kişinin suçsuz sayılmasını ifade eder.¹⁰ Suçsuzluk karinesi, “tecrübeye ve önseziye bir karşı duruş” paradoksudur.¹¹ Weigend’in bu formülasyonu durumu anlatan, yerinde bir tespittir. Kolluk, savcı ya da hâkim; önüne gelen kişi ile ilgili bir akıl yürütmesinde bulunabilecek tecrübeye ve seziye sahip olsa da, bunu kendisine dahi itiraf etmez. Sürecin normal seyri içerisinde, vaka değerlendirilir ve kişinin hukuki durumu karara bağlanır. Kesinleşme anına kadar, *bilinçli bir bilmezlik hâli* söz konusudur. Böylelikle gerek savcılık, gerekse mahkeme önüne çıkan şüpheli/sanık; suçlu olduğu şeklindeki bir ön kabul ile karşılaşmayacaktır.¹² On suçlunun serbest kalması, bir masumun mahkûm olmasından evla görülmektedir.¹³

Suçsuzluk karinesi, 1982 Anayasası’nın 38/4’üncü maddesinde, “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” şeklinde düzenlenmektedir. Madde gerekçesinde; “...fıkra “suçsuzluk karinesi”ni getirmiştir. Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; “beyyinekülfeti”nin

-
- 7 GRAY Anthony, “Constitutionally Protecting the Presumption of Innocence”, *The University of Tasmania Law Review*, Vol. 31, No. 1, 2012, s. 138.
- 8 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. 42095/98 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).
- 9 “...sanığın çeşitli mahkemelerde benzer suçlardan yargılanıyor olmasının da masumiyet karinesi karşısında teşdide gerekçe olamayacağı düşünülmeyen...” 14. C.D.,T. 26.02.2013, E. 2012/12113, K. 2013/1852 (UYAP, 11.04.2016).
- 10 DÖNMEZER Sulhi, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, in: **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s. 67.
- 11 WEIGEND Thomas, “Assuming that the Defendant Is Not Guilty: The Presumption of Innocence in the German System of Criminal Justice”, *Criminal Law and Philosophy*, Volume 8, *Issue 2*, June 2014, s. 287.
- 12 BARADAN Shima, “Restoring the Presumption of Innocence”, *Ohio Law Journal*, Volume 72, No. 4, 2011, s. 725.
- 13 TADROS Victor/TIERNEY Stephen, “The Presumption of Innocence and the Human Rights Act”, *The Modern Law Review*, Volume 67, 2004, s. 402.

iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddiasını “makûl şüpheye yer bırakmayacak şekilde” ispat etmesiyle “çürütülmüş” olacak ve bu hâlde de mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır” denilmek suretiyle, maddenin getirdiği kurum açıkça ortaya konulmuştur.¹⁴ Anayasa maddesi ile birlikte terim sorununun da ele alınmasında fayda vardır. Madde gerekçesinde *masumiyet karinesi* değil *suçsuzluk karinesi* tabiri tercih edilmiştir. Bu ilke için birçok tabir tercih edilmekle birlikte; *suçsuzluk karinesinin* tercih edilmesi yerinde olacaktır. Zira masumiyet karinesi şeklindeki bir terim kullanımı, bahse konu ilkenin önemini vurgulamak bakımından etkili bir güce sahip ise de birtakım durumları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Masum olduğu kabul edilen bir kişinin tutuklanması, gözaltına alınması hâli; izahı güç bir durum sergilemektedir. Bu nedenle, kişinin suçlu olduğu sabit olmakla birlikte masum olduğu da kesin değildir. Bu durumda, suçsuz olduğunun kabulü ve bu kabule uygun olarak *suçsuzluk karinesi* teriminin kullanılması daha uygun düşmektedir.¹⁵

- 14 “Masumiyet karinesi, kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesini güvence altına alır. Bunun sonucu olarak, kişinin masumiyeti “asıl” olduğundan suçluluğu ispat külfeti iddia makamına ait olup, kimseye suçsuzluğunu ispat mükellefiyeti yüklenemez. Ayrıca hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz....Bu çerçevede, masumiyet karinesi kural olarak, hakkında bir suç isnadı bulunan ve henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş kişileri kapsayan bir ilkedir. Suç isnadı mahkûmiyete dönüşen kişiler açısından ise, artık “*hakkında suç isnadı olan kişi*” statüsünde olmadıkları için masumiyet karinesi iddiasının geçerli bir dayanağı kalmamaktadır. Ancak ceza davasının herhangi bir nedenle düştüğü, belirli bir süre sonra şartı bağli olarak düşeceği veya sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmaksızın davanın ertelendiği durumlarda kişi hakkında masumiyet karinesinin devam ettiğini kabul etmek gerekir. Çünkü bu durumlarda ortada henüz verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmamaktadır... Buna karşılık hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen durumlarda sanığın suçlu olduğu konusunda ulaşılmış bir vicdani kanaat bulunmakta ve bu kanaat “*kasten yeni bir suç*” işlenmemesi şartına bağli olarak hüküm ifade etmemektedir. Gerçekten, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, mahkûmiyet konusunda vicdani kanaate ulaşılmış mahkemenin, buna ilişkin hükmü açıklamayı belirli bir süre ertelemesini, bu süre zarfında hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmasını ve bu süre sonunda kişinin başka suç işlememesi hâlinde açıklanması geri bırakılan hükmün ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilmesini ifade eder.... Bu çerçevede, ceza davası dışında fakat ceza davasına konu olan eylemler nedeniyle devam eden idari uyumsuzluklarda, açıklanması geri bırakılan mahkûmiyet kararına dayanılması masumiyet karinesi ile çelişebilir. Buna karşılık, idari uyumsuzluğun çözümüne esas teşkil etmesi bakımından salt kişinin yargılanmış olmasından ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karardan söz edilmesi, masumiyet karinesinin ihlal edildiğinden söz edebilmek bakımından yeterli değildir. Bunun için kararın gerekçesinin bütün hâlinde dikkate alınması ve nihai kararın münhasıran hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen fiillere dayanıp dayanmadığının incelenmesi gerekir.” Anayasa Mahkemesi, T. 13.06.2013, Kürşat Eyol Başvurusu, Başvuru No: 2012/665 (<http://www.kararlar.yeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e08d8d79-a271-4e65-a530-11d828eec3f0?wordsOnly=False>, 11.10.2016).
- 15 ŞİK, Hüseyin, “Suçsuzluk Karinesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2013, s. 108.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda suçsuzluk karinesi ile ilgili bir hükme yer verilmemiştir. 5237 sayılı TCK'nın "**Gizliliğin ihlali**" başlıklı 285/1'inci maddesi; "(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için; a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması, gerekir" şeklindedir. Madde metninde, "suçlu sayılmama karinesi" ibaresi tercih edilmiştir.

İç hukuktaki mevzuatta, 6112 s. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8/1.i maddesinde; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 25'inci maddesinde; Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 28/1.a maddesinde, suçsuzluk karinesinden dolayı olarak bahsedilmiştir.

Suçsuzluk karinesi temel bir insan hakkı olup, uluslararası metinlerde düzenlenmektedir. Suçsuzluk karinesine ilk olarak 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'nin 9'uncu maddesinde rastlanmaktadır.¹⁶ Anılan hükümde, kişinin suçlu olduğu kesinleşinceye kadar suçsuz sayılacağı belirtilmiştir.

19'uncu yüzyılda hukukçu Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir heyet tarafından hazırlanan¹⁷ ve İslam Hukuku esaslarına göre düzenlenmiş bulunan Mecelle'de birtakım evrensel hukuk ilkeleri bulunmaktadır. Medeni hukuk alanına dair düzenlemeler içermekle beraber; 8'inci maddesinde yer bulan "*Beraat-i zimmet asıldır*" hükmü, temelde borçsuzluk karinesinin yanı sıra suçsuzluk karinesine de işaret eden genel bir niteliğe sahiptir.¹⁸

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin 11/1'inci maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/2'nci; suçsuzluk karinesini

16 MUMCU Ahmet, **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri**, 2.Baskı, Savaş Yayınları, Ankara 1994, s. 80.

17 <http://www.mecelle.com/> (21.03.2016).

18 <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/belgeler/232.pdf> (21.03.2016), DEMİR Abdullah, **Osmanlı Mahkemesi Medeni Yargılama Hukuku**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2010, s. 28-29.

düzenleyen ulus üstü normlardır.¹⁹ Türkiye her iki sözleşmeye de taraf olup, uygulamayı taahhüt etmiştir.²⁰

19 GALETTA Antonella, "Thechangingnature of thepresumption of innocence in today's surveillance societies: rewrite human rights or regulate the use of surveillance technologies?", **EuropeanJournal of LawandTechnology**, Volume 4, No. 2, 2013, s. 3.

20 "Sanık haklarından birisi olan suçsuzluk karinesi, bir suçtan dolayı kovuşturulan kişinin, suçluluğu mahkeme kararıyla sabit olmadıkça suçlu olarak kabul edilmemesini ifade eder. Bazen suçsuzluk karinesi, bazen de masumluk karinesi olarak isimlendirilen bu kavram; 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 11/1. maddesinde... ve 1950 tarihli İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin (İHAS) 6/2. Maddesinde...yer edinmiştir. Türkiye, 1948 tarihli Bildirge ve 1950 tarihli Sözleşme'ye taraftır. Suçsuzluk karinesi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açıkça düzenlenmemiş ise de, 1982 Anayasası'nın 38/4. maddesinde, "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz" şeklinde, yasama, yargı ve yürütmeyi bağlayan ilke olarak mevzuatımızdaki yerini almıştır. Karine, hukuk dilinde bilinen bilinmeyen çıkarılmaya yarayan hukuki istidlallere (Bir konuda kanıtlara dayanarak sonuç çıkarma) verilen isimdir. Başka bir deyişle karine, bir hüküm vermek için "tecrübe kuralı ile karşılaştırma" denilen faaliyetin daha önceden benzer olaylar dolayısıyla yapılması ve gelecekteki bütün olaylarda uygulanacak mücerret sonucun önceden çıkarılmasıdır. Karine, vicdani kanaate laşma veya ispat işleminde başvurulun bir durumdur. Suçsuzluk karinesinde ise, böyle gerçeğe uygun ya da sabit olduğu kabul edilen bir olaydan başka bir olayın varlığı sonucuna ulaşılması söz konusu değildir. Suçsuzluk karinesi, kişinin suçsuz olduğu varsayımı ile hareket edilmesini gerektiren temel bir haktır. Suçsuzluk karinesi, geleneksel bir hukuk ilkesi olmasının dışında, hukuk devleti anlayışının doğal bir sonucu olarak da kabul edilmektedir. Karinenin, insan haklarına saygı prensibi çerçevesinde içeriği belirlenmeli ve sınırı çizilmelidir. Suçsuzluk karinesi, manevi sorumluluk esasına dayanan maddi ceza hukukunun sonucu olarak değerlendirilmelidir. İnsana saygı düşüncesinden kaynaklanan suçsuzluk karinesinin hukuki niteliği, suçlu sayılmamanın diğer anlamı olarak masum sayılma kabul edilmelidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre de, suçsuzluk karinesinin etkisi ceza davasının yalnızca sonucuyla sınırlı değildir. Suçlama anından itibaren yargılama faaliyetinin tüm aşamalarında ve tüm resmî makamlar önünde geçerlidir. Suçsuzluk karinesi, davanın esasına girilmediği durumlarda ve asıl dava ile bağlantılı diğer davalarda da geçerlidir. Mineli/İsviçre davasında, yerel mahkeme davayı işin esasına girmeden zamanasını nedeniyle düşürmüş, fakat mahkeme giderlerinin davalı tarafından (AİHM önünde davacı) ödenmesine hükmetmiştir. Yerel mahkeme kararını davalının "görünüşe göre" ve "büyük ihtimalle" mahkûm olacağı öngörüsüne dayandırmıştır. AİHM ise, bu öngörünün muhtemel bir kusurluluk kabulü olduğunu, İHAS 6/2. maddenin ceza davasının tamamında uygulanması gerektiğini vurgulayarak taraf devleti mahkûm etmiştir. Aynı şekilde, I ve C/İsviçre olayında da, İsviçre yerel mahkemesi davayı zamanasını nedeniyle düşürmüş ve fakat davalının "suçlu" ve "ısrarcı bir şekilde kanunu ihlal eden" bir kişi olduğundan bahisle dava masraflarını ona yüklemiştir. AİHM olayda suçsuzluk karinesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. AİHM'e göre, masumiyet karinesi sadece bir yargıç veya mahkeme tarafından değil, başka kamu makamları tarafından da çiğnenebilir. "AİHM'nin bu doğrultuda olan bir diğer kararında ifade edildiği gibi," 29 Aralık 1976 tarihli basın toplantısı yapıldığında, Bay Allenet de Ribemont polis tarafından henüz gözaltına alınmıştı, her ne kadar o anda uluslararası bir cinayete yardım ve yataklıkla itham edilmemiş olsa bile, polis tarafından gözaltına alınması ve gözaltında tutulması, Paris sorgu yargıcının birkaç gün önce başlatmış olduğu soruşturma kapsamında ve bu durum kendisini 6/2. madde çerçevesinde "bir suç ile itham edilen" bir kişi hâline getiriyordu. AİHM (basın toplantısı sırasında) Fransız polisinin en üst rütbeli bazı görevlilerinin Bay Allenet de Ribemont'dan, hiçbir kayıt ya da kısıtlama getirmeksizin, bir cinayetin azmettiricilerinden biri, dolayısıyla da o cinayetin suç ortağı olarak söz ettiklerini hatırlatır. Bu bariz biçimde başvuruçunun suçlu olduğuna dair bir beyandır. Bu beyan, öncelikle, kamuoyunun bu kişinin suçlu olduğuna inanmasına katkıda bulunmuştur; ayrıca, yetkili yargı mercinin gerçekleri değerlendirmesi konusunda bir önyargı yaratmıştır. Dolayısıyla,

II. SAVCILIĞIN YAPISI

Savcılığın tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk olarak ceza muhakemesi alanından ortaya çıktığı görülmektedir.²¹ Türk ceza muhakemesi sisteminde savcılık, önemli ve etkin bir konuma sahiptir. Ceza Muhakemesi Kanunu, adil yargılanmanın yapılabilmesi için, işin başlangıcı olan soruşturma safhasını ve bu süreci yöneten savcıyı önemsemiştir (CMK md. 160). Savcı, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamakla yükümlüdür (CMK md. 160). Soruşturma sonunda, eldeki deliller yeterli şüpheyi oluşturuyorsa iddianame tanzim edilir. Savcı, iddianameyi tanzim ederken şüphelinin sadece aleyhine değil, lehine olan durumları da belirtmek zorundadır (CMK md. 170/5). Yeterli şüpheyeye ulaşmadığı takdirde soruşturmayı

6/2. madde hükümleri ihlal edilmiştir” (GillesDutertre AİHM Kararlarından Örnekler s. 178 vd). Evrensel bir değer hâline gelmiş olan suçsuzluk karinesi, ceza yargılaması işlemlerinin, hukuka aykırı sayılabilecek hilelere başvurmada, kandırma, yanıltma ve zorlama gibi irade serbestisini engelleyen yollara sapılmaksızın kanun tarafından önceden öngörülmüş esaslar çerçevesinde ve yeterli savunma imkânları sağlanarak yapılması şeklinde tanımlanabilecek adil yargılanma hakkının bir unsurudur. Sanığa, kusuru ispat edilmeden önce suçlu gibi muamele görmesini önleyen, dokunulmaz, anayasal (AY m. 38/4, 15/4) bir hak olup, mahkemelerin tarafsızlığı garantisini verir ve kişi, suçlu olduğu mahkeme hükmüyle kesinleşmeden hiçbir şekilde suçlu olarak nitelendirilemez. Bu yönde, suçsuzluk karinesinin iki fonksiyonu ön plana çıkmaktadır: Karine, ilk olarak, ceza yargılamasının gidişine, işleyişine üstün bir usulü kural olarak yön vermekte, yukarıda ifade edildiği gibi bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil yargılamanın garantisini oluşturmaktadır. İkinci ise, suçluluğun tayininin yargılama kuralları çerçevesinde yargılama makamlarına düştüğünü hükme bağlamaktadır. Ceza yargılamasında sanık, suçluluğu ispatlanıncaya kadar suçsuz sayılacaktır da, bu onun hakkında mahkûmiyete kadar hiçbir şey yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Zira sanık, henüz suçlu değilse de, şüpheli olması nedeniyle masum da değildir. Bu nedenle, sanıklar hakkında bir takım yargılama önlemlerini almak, belli sınırlar içinde kalmak kaydıyla suçsuzluk karinesini ihlal etmez. Suçsuzluk karinesi, suç isnadının gerçekleştiği, yani kişinin geniş anlamda sanıklık statüsüne girdiği andan itibaren ceza yargılamasının tamamında, ceza davasının esasına girilmediği durumlarda ve ceza yargılamasına bağlı diğer yargılamalarda geçerlidir. Ayrıca, yargılama organları dışındaki tüm resmî makamları ve üçüncü kişileri de bağlayan temel bir ilkedir. Bu nedenle, gerek ceza yargılaması görevlileri gerekse bunun dışındaki resmî görevliler, suçsuzluk karinesini ihlal eden, sanığı suçlu olarak gösteren, sanığın suçlu gibi işlem görmesine neden olan işlem ve eylemlerde bulunmamalıdır...Yapılan açıklamalar çerçevesinde somut olayda; tutuklu olarak yargılandığı ve mahkum olduğu ceza davası kararının temyizi safhasında; vefat etmesi nedeniyle mahkûmiyet kararı kesinleşmeyen ve bu durumda hakkında açılan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilen davacının murisi A..A.’in, olması gerektiği sonucuna ulaşılan suçsuzluk hâlinin hukuki nitelik olarak, sosyal güvenlik ilkeleri ışığında, yukarıda belirtilen 5510 sayılı Kanunun 41/f maddesinde belirtilen “beraat” hükmünde değerlendirilmesi ve bu yönde davaya konu tutuklu kaldığı sürelerin borçlanılmasının mümkün olduğunun; aksinin idari ve adli olarak suçsuzluk karinesinin ihlali anlamı geldiğinin belirgin bulunmasına göre...” 10. H.D., T. 18.03.2013, E. 2013/359 , K. 2013/5041 (UYAP,21.03.2016).

21 ÜÇÖK Coşkun, “Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu”, **Ord. Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan**, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1964, s. 38.

kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar (KYOK) ile bitirir. Savcı bu kararı verirken, delil değerlendirmesi, suç unsurları bakımından inceleme, maslahata uygunluk durumunu gözetme (CMK md. 171) yetkisini haizdir. Bir hukuk adamı olan savcının bu yetkileri kullanması olağan bir durumdur.²²

Savcılık, adli ve idari (*Personel sicil Amirliği, adliye bütçe yönetimi vb.*) görevleri yerine getirmekle birlikte hangi erk içerisinde konumlandığı hususu tartışmalı mahiyettedir.²³ Doktrinde kabul gören baskın görüş, savcılığın yürütme erki içerisinde yer aldığıdır.²⁴ Bu görüş yerinde bir yaklaşım olup, aksi hâlde ceza muhakemesinde olması gereken tez-antitez-sentez diyalektiğinden bahsedilemeyecektir. İzah etmek gerekirse; hâkimin yargıya dâhil olduğu hususunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Savcının da yargı erki içerisinde yer aldığı kabulü

22 “Ceza muhakemesinin gayesi maddi gerçeği araştırmaktır. Ceza muhakemesi hukukunda gerçeğe ulaşma, kolektif yargılamaya yöntemi ile sağlanmaktadır. Bu yöntem, yargılamanın bütün süjelerinin düşüncelerini açık bir şekilde ortaya koymasını, bu suretle her bir süjenin durumdan haberdar olmasını ve aleniyeti sağlar. Günümüzde iddia, yargılama faaliyetinin ve bunun sonucunda maddi gerçeğe ulaşmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. İddia makamı olarak Cumhuriyet savcısı, ceza muhakemesinin gayesini gerçekleştirmek için sanığın lehine ve aleyhine deliller toplayan, ileri süren, kamu adına taleplerde bulunan ceza muhakemesi süjesidir. İddia makamının bu görevini yerine getirmesi için duruşmalara katılması zorunlu değildir. Bu görev, maddi gerçeğin araştırılmasını amaç edinen bir soruşturma yapılması, böyle bir soruşturmadan elde edilen sanığın lehindeki ve aleyhindeki bütün delillerin hâkim veya mahkemeye sunulması, bu delillerin tartışılmasının sağlanması ve kararlara karşı kanun yollarına gidilmesi suretiyle de yerine getirilebilir. Yasama belgelerinin incelenmesinden, itiraz konusu kuralın, bir yandan Cumhuriyet savcılarının soruşturmaları daha etkin ve süratli bir şekilde yürütebilmelerine imkân sağlanması, diğer yandan sulh ceza mahkemelerinin kapatılması ve bölge adliye mahkemelerinin yakın zamanda faaliyete geçirilmesinin planlanması nedeniyle ortaya çıkan Cumhuriyet savcısı ihtiyacının karşılanması amacıyla getirildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Cumhuriyet savcısının duruşmada bulunmaması ve katılma konusunda görüşünün alınmaması kanun koyucunun takdiri kapsamında olup, söz konusu yetkinin bu yönde kullanılması yargı yerinin mahkeme sıfatını kaybetmesi sonucuna yol açmaz. Ceza muhakemesinde mahkeme, dava açıldıktan sonra pasif konumda olmayıp, hüküm vermek için yeterli kanaate ulaşmaya kadar maddi gerçeği araştırmaya devam etmek zorundadır. Maddi gerçeği resen araştırma ilkesi uyarınca mahkemeler, Cumhuriyet savcısının ortaya koyduğu delillerle bağlı olmadıkları gibi hüküm için gerekli tüm araştırmaları kendiliğinden yapmak ve tarafların haklarını korumakla yükümlüdürler. Bu nedenle, Cumhuriyet savcısının duruşmada bulunmaması ve katılma hususunda görüşünün alınmaması, adil yargılanma ilkesi ile mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerine aykırılık oluşturmamaktadır.” Anayasa Mahkemesi, T. 22.10.2015, E. 2015/9, K. 2015/94 (R.G., 07.11.2015-29525).

23 Avrupa’da savcılığın yer aldığı erk bakımından geniş bilgi için bkz. CEPEJ (Commission européenne pour l’efficacité de la justice-Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu), **Report on “European Judicial Systems – Edition 2014 (2012 data): Efficiency and Quality of Justice”**, Strasbourg 2014, s. 294.

24 KUNTER Nurullah / YENİSEY Feridun, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s. 345.

hâlinde, kürsüde bir yargı blokundan bahsedilecektir. Bu durumda ceza muhakemesi sisteminin eriştiği olgunluk noktası olan “işbirliği” sisteminden, “tahkik” sistemine geri dönmüş olacaktır. “Hâkim ve savcı” şeklindeki retorik, yapışık ikizler şeklinde bir algıya dönüşmüştür. İki meslek grubunun benzer özlük haklarına sahip olması aradaki farklılaşmayı adeta unutturmuştur. Bu algılama bilhassa uygulamada bir tabu hâline dönüşmüştür. “Savcı yürütme erkine dâhildir” şeklindeki önerme uygulamada büyük bir tepki ile karşılanmaktadır.²⁵

Diğer ülke örneklerine bakıldığında, savcılığın genel itibariyle yürütme erkine dâhil olduğu görülmektedir.²⁶ Yargı erkine dâhil örneklerin yanı sıra, Macaristan’da savcılık yasama erkine bağlı olup ayrıksı bir durum sergilemektedir.²⁷ Savcının bir kamu görevlisi olduğu hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.

III. SAVCININ SUÇSUZLUK KARİNESİ KARŞISINDAKİ DURUMU

A. İÇ MEVZUAT

İç mevzuata bakıldığında suçsuzluk karinesi ışığında savcıcıyı hedef alan özel bir Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik hükmüne rastlanmamaktadır. Ancak Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 25’inci maddesinde, Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 28/1.a maddesinde yer bulan hükümler; savcının da öncelikle uyacağı düzenlemelerdir.

Savcının, bazen yürüttüğü soruşturmalar ile ilgili olarak basın açıklamasında bulunması zarureti oluşabilir. Adalet Bakanlığı böylesi durumları bir standarda bağlamak ve ortak bir uygulama geliştirmek için adımlar atmıştır. Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 22.12.2015 tarihli ve “Basın Sözcülüğü ile Medya İletişim Büroları” konulu 153/1 No’lu Genelge’yi yayımlamıştır. Bu tür açıklamalarda savcının dikkat edeceği temel ilkelerden bir tanesinin suçsuzluk karinesi olduğu belirtilmektedir.

B. ULUSLARARASI MEVZUAT

27 Ağustos-7 Eylül 1990 tarihinde Havana’da düzenlenen 8’inci BM Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansı’nda kabul edilen

25 Bu konuda bkz. CENTEL Nur, “Adil Yargılanma Hakkı ile Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma”, **Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu(Ankara 7-9 Temmuz 2006)**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2006, s. 218.

26 CEPEJ, a.g.e.,s. 294.

27 CEPEJ, a.g.e.,s. 294.

Savcıların Rolüne Dair İlkeler'de;²⁸ suçsuzluk karinesine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Anılan metnin temel girişinde yer alan bu vurgudan sonra; savcıların ceza adalet sistemi içerisinde önemli bir görev icra ettikleri ve bu sorumluluğu yerine getirirken zikredilen ilkelere (suçsuzluk karinesi) uymaları gerektiği ifade edilmiştir. Böylelikle kabul edilen metnin temel yaklaşımında; savcının, suçsuzluk karinesine riayet etmesi gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir.²⁹

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 10.10.2006/424 sayılı kararı ile benimsenip teşkilata duyurulmasına karar verilen **Savcılar için Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları**(Budapeşte İlkeleri)'na göre savcılar, suçsuzluk karinesine saygı duymak zorundadır.³⁰

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, **Ceza Adalet Sisteminde Savcıların Rolüne Dair (2000/19)** tavsiye kararına göre savcılar, üçüncü kişilerden temin edilen bilgileri suçsuzluk karinesi ışığında muhafaza etmek zorundadır.³¹

C. UYGULAMA

Kamusal bir yetki kullanan savcı, suçsuzluk karinesine dikkat etmek zorundadır. Aslında savcılığın suçsuzluk karinesi bakımından ayrıcalıklı bir yeri vardır. Savcı dava açma ve itham tekeli; suçsuzluk karinesi bakımından da kullanmaktadır. Bu yetki sınırsız bir yetki değildir. Henüz mahkûm olmamış bir kimseyi itham etme yetkisi sadece savcıya ve bu statüyü kullananlara tanınmıştır. Savcı bilhassa “*iddianame*” adı verilen belgede, kişinin yüklenen suçu işlediği hususunda yeterli (veya kuvvetli) şüphe oluştuğunu belirtip ilgili mahkemeye, kamu davasının açılması talebinde bulunur. Mahkemenin, iddianameyi kabulü ile birlikte kamu davası da açılmış sayılır. Resmî bir belge olan iddianamede, şüphelinin suç işlemiş olmakla itham edilmesi; suçsuzluk karinesini ihlal etmez. Suçsuzluk karinesinin bir sonucu³² olan, “*Şüpheden sanık*

28 https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Guidelines_on_the_Role_of_Prosecutors.pdf (21.03.2016).

29 <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/847b13--Savcilarin-Rolune-Dair-Ilkeler.pdf> (21.03.2016).

30 https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Budapest_guidelines_EN.pdf, (22.03.2016).

31 <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2719990&SecMode=1&DocId=366374&Usage=2> (22.03.2016).

32 “Amacı, maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden kurmak olan ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden birisi de öğretici ve uygulamada; “suçsuzluk” ya da “masumiyet karinesi” olarak adlandırılan kuralın bir uzantısı olan ve Latince; “in dubio pro reo” olarak ifade edilen “kuşkudan sanık yararlanır” ilkesidir. Bu ilkenin özü ceza davasında sanığın

yararlanır” ilkesi³³ soruşturma safhasında uygulanamaz. Zaten hâlihazırda şüphelinin yüklenen suçu işlediği hususunda en azından *yeterli şüphenin* (CMK md. 170/2) bulunduğu ifade edilir. Savcılığın, “sübut” derecesinde bir kesinliği araması söz konusu olamaz. Zira şüpheyi izale etme ve nizayı sona erdirmeye görevi mahkemeye aittir. Özetlemek gerekirse, savcının ithamda bulunması suçsuzluk karinesini ihlal etmez. Şüpheliye isnat edilen suçun sübut bulmadığından ve şüphenin “*yeterli şüphe*” düzeyinde kaldığından bahisle *kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilemez.*³⁴

IV. DAKTARAS/LİTVANYA KARARI

A. DAVA HAKKINDAKİ GENEL BİLGİLER

AİHM tarafından karara bağlanan Daktaras/Litvanya kararının temel konusu adil yargılanma hakkının ihlaline yöneliktir. Dava hakkında genel açıklama yapılacak olmakla birlikte, çalışmanın konusu ile ilgili olan bölüm; savcının suçsuzluk karinesi karşısındaki durumudur.

Litvanya organize suçlar bürosunda görevli savcı, 18 Şubat 1996 tarihinde başvuru Henrikas Daktaras hakkında; çalınan bir arabayı para karşılığı teslim etme amacıyla şantajda bulunma, mağduru baskı altına alma iddiasıyla soruşturma başlatır. Soruşturma safhasında başvuru ve avukatı; suçlamanın asılsız olduğunu, başvuruçunun suçlu olduğuna dair dosyada herhangi bir delilin bulunmadığını ifade eden bir dilekçeyi

cezalandırılması bakımından göz önünde bulundurulması gereken herhangi bir soruna ilişkin kuşkunun, sanığın yararına değerlendirilmesidir. Oldukça geniş bir uygulama alanı bulunan bu kural, bir suçun gerçekten işlenip işlenmediği veya işlenmiş ise gerçekleştirilme biçimi konusunda kuşku belirmesi hâlinde uygulanacağı gibi, dava koşulları bakımından da geçerlidir. Gerçekleşme şekli kuşku ve tam olarak aydınlatılamamış olay ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; Sanığın işlediği iddia edilen eylemden uzunca bir süre geçtikten sonra mağdure ve yargılama aşamasında tanık olarak dinlenen üç arkadaşının sanık hakkında benzer iddialarla şikâyetinde bulunmaları üzerine soruşturmanın başlatılması, mağdure ve tanıkların çelişkili anlatımda bulunmaları, tüm anlatımlarda yer, zaman ve eylemin gerçekleştirilme şeklinin farklılık göstermesi ve dosya kapsamına göre sanığın atılı suçu işlediği hususu kesin, yeterli ve inandırıcı kanıtlarla ispatlanamamıştır. Öte yandan geçmişte ırza tasaddi suçundan hükümlülüğü bulunan sanığın inceleme konusu suçu da işlediği yönünde değerlendirmede bulunmak suçsuzluk karinesine aykırıdır.” C.G.K., T.27.09.2011, E. 2011/5-144, K. 2011/192 (UYAP, 11.04.2016).

33 DE JONG Ferryve VAN LENTLeonie, “The Presumption of Innocence as a Counterfactual Principle”, *Utrecht LawReview*, Volume 12, Issue 1, January 2016, s. 34.

34 “Kamu adına ceza davasını açma yetki ve görevi Cumhuriyet Savcısının tekelindedir (CMK m. 170/1). Soruşturma evresinin sonunda toplanan kanıtlardan suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşuyorsa Cumhuriyet Savcısı iddianameyi düzenler (CMK. m. 170/2). İddianamenin, sunulduğu mahkemece kabulüyle kamu davası açılmış ve kovuşturma evresi başlamış olur (CMK. m. 175/1).” C.G.K., T. 09.06.2009, E. 2008/1-240, K. 2009/150 (UYAP, 11.10.2016).

savcılığa sunar. Bu dilekçeyi alan savcı, 1 Ekim 1996 tarihinde bir ret kararı verir. Savcı bu kararında şöyle demektedir:

“Dosyaya erişim hakkından sonra (başvurucu), soruşturmanın takipsizlik kararı ile sonlandırılmasını, yüklenen suçları işlediği ve suçlu olduğu hususunda herhangi bir delilin bulunmadığını, suçunun ispatlanmadığını belirtmiştir. Bu asılsız savunma reddedilmelidir, zira ön soruşturma safhasında toplanan delillere göre başvurucu suçludur.

Henrikas Daktaras kabul etmese de, soruşturma safhasında toplanan tanık beyanları, video ve ses kayıtları, diğer kesin delillere göre suçu ispatlanmıştır.

Daktaras’ın gizlediği bir suç, tanıktarafından verilen delil marifetiyle; mağduru malı teslim etmesi için tehdit ettiği kesin delil ile; araba hırsızlığı yapan kişileri ile işbirliği yaptığı kendi beyanıyla; mağduru yıldırım için gözünü korkuttuğu kesin delil ile ispatlanmıştır. Savcılık, bahsi geçen delilleri mağduru yanlış beyan vermek üzere etkilemeye, yıldırıma yönelik olarak değerlendirmiştir.

Yukarıdaki açıklama ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 229’uncu maddesi uyarınca,

Başvurucunun talebinin tümüyle reddine,

Kararın ilgili kişilere tebliğine karar verildi.”³⁵

Savcı bu karardan sonra, bir iddianame düzenler ve söz konusu iddianame Başsavcının görüldü işleminden sonra mahkemeye gönderilir. Başvurucu diğer ihlal iddialarının yan ısıra; savcının kullandığı dil ve tabirlerin AİHS’in 6/2’nci maddesinde yer bulan suçsuzluk karinesini ihlal ettiğini iddia etmiştir.³⁶

AİHM, suçsuzluk karinesi bakımından; Litvanya Anayasası’nın 31/1’inci maddesini ve Litvanya Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 11/2’nci maddesini inceleyip, savcının ceza muhakemesindeki rolü üzerinde durur. Anayasa’nın 118’inci maddesine göre soruşturma safhası savcılık makamı tarafından yürütülür. Litvanya Anayasa Mahkemesi’nin 5 Şubat 1999 tarihli kararında savcılık kurumu şöyle tarif edilmiştir:

“Anayasa, savcılar yargımın özel fonksiyonları haiz bir parçası olarak kabul eder. Savcı, soruşturma safhasına nezaret edip denetleyen bir kamu görevlisidir. Ceza davasının başından itibaren içerisinde yer alabilir.

35 AİHM, Daktaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. 42095/98, (http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855_11.08.2016).

36 AİHM, Daktaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. 42095/98 (http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855_11.08.2016).

Kanunun tanıdığı usule uygun olarak, soruşturma yapmak suretiyle ceza kovuşturmasını başlatır. Görevlerinden bir tanesi soruşturma sürecindeki yetkilileri denetlemektir. Savcı, bir suçla ilişkin soruşturmayı bizzat yürütebilir. Bu itibarla savcı, ceza muhakemesinin soruşturma safhasından sorumludur. Soruşturma safhasının denetimi görevi mahkemelere değil, uygun usuli vasıtalar marifetiyle savcılığa tanınmıştır.”³⁷

Görüldüğü üzere, savcılık soruşturma safhasında tam yetki sahibidir. Bu yetkisini bizzat veyahut ilgili kolluk görevlileri eliyle yerine getirebilir. Savcılık kararları bütün merciler ve kişiler bakımından bağlayıcı mahiyettedir. Savcı soruşturmayı yürütürken; şüphelinin “soruşturmanın takipsizlik kararı ile bitirilmesi” yönündeki dilekçelerini ret edecekse bunu gerekçeli bir karar ile yapmalıdır. Böylesi bir karardan sonra iddianame hazırlanabilir. Şüphelinin soruşturma safhasında, savcının işlemleri hakkındaki şikâyet dilekçeleri; savcının üstü konumundaki Başsavcıya verilmeli ve onun tarafından karara bağlanmalıdır. İddianamenin kabulü ile birlikte dosya ilgili mahkemeye iletilir. Artık bu safhadan sonra bütün talepler doğrudan mahkemeye iletilir.³⁸

AİHM bu açıklamalardan sonra, savcının 1 Ekim 1996 tarihli kararını; suçsuzluk karinesi bakımından değerlendirmeye alır. Adil yargılamanın önemli bir unsuru olan suçsuzluk karinesi, AİHS’in 6/2’nci maddesinde yer bulmuştur. Kesinleşmiş bir mahkeme kararı olmaksızın, bir kamu görevlisi tarafından yapılan beyanatın, bir kimseyi suçlu gibi göstermesi hâlinde suçsuzluk karinesi ihlal edilmiş olacaktır. Bu ihlal için resmî bulguya ve beyanata gerek yoktur. Mantıksal bir çıkarsama karinenin ihlali için yeterlidir.³⁹

Bu nedenle AİHM, kamu görevlileri tarafından yapılan açıklamalarda seçilen kelimelerin önemini hassasiyetle vurgular. Suçsuzluk karinesi sadece mahkemeler, hâkimler tarafından değil savcıların da dâhil olduğu diğer kamu otoriteleri tarafından ihlal edilebilir. Bilhassa somut olayda görüldüğü üzere, şüphelinin talebi hakkında karar verme yetkisine sahip, *yarı-yargısal bir görev ifa eden savcı* bakımından evleviyetle geçerlidir.⁴⁰

37 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. [42095/98](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855) (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).

38 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. [42095/98](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855) (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).

39 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. [42095/98](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855) (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).

40 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. [42095/98](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855) (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).

Genel ilke bu olmakla birlikte, bir kamu görevlisine ait beyanatın suçsuzluk karinesini ihlal edip etmediği hususu; somut olay ve şartlar bazında değerlendirilmelidir.

Somut olayda tercih edilen kelimeler ve beyanat; ceza yargılamasından bağımsız bir basın açıklamasında değil, şüpheli talebinin değerlendirilmesine dair gerekçeli bir savcılık kararında ifade edilmiştir. Başvurucunun verdiği dilekçede, suçunun “*ispat*”lanmadığını belirttiği, savcının da bu talebi reddederken aynı “*ispat*” ibaresini kullanması bir talihsizliktir. Gerek başvurucunun gerekse savcının yöneldiği ihtilaf konusu, suçun deliller ile ispatlanıp ispatlanmadığı değildir. Zira bu savcının da tespitleri arasında değildir. Her iki tarafın da yöneldiği husus, şüphelinin yargılanmasına yeter nitelikte delilin soruşturma dosyasında bulunup bulunmadığıdır. Bu şartlar altında; savcının 1 Ekim 1996 tarihli kararında tercih ettiği kelimeler ve ibareler suçsuzluk karinesini ihlal etmemektedir.⁴¹

B. SAVCILIK VE SUÇSUZLUK KARİNESİNE İLİŞKİN TESPİTLER

AİHM, kararda suçsuzluk karinesine dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Öncelikle bütün kamu otoritelerinin ve bilhassa savcılık kurumunun suçsuzluk karinesine riayetle yükümlü olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Suçsuzluk karinesinin ihlal edilip edilmediğinin, her somut olay ve şartlar bakımından değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bilhassa ceza yargılamasına dair resmî usullerde kullanılan ifadeler ile basın açıklaması gibi platformlarda kullanılan tabirlerin farklı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Örneğin “*Şüphelinin suçu ispatlanmıştır*” şeklindeki bir ifade, basın açıklamasında kullanıldığı takdirde, suçsuzluk karinesi ihlal edilmiş olacaktır.

Resmî belgelerde tercih edilen kelimeler ve ibareler suçsuzluk karinesini ihlal etmese de soruşturma safhasında “*ispatlanmıştır*” şeklindeki ifade, talihsiz bir tercih olarak değerlendirilmiştir.⁴²

Savcılığın yarı-yargısal bir fonksiyon ifa ettiği belirtilmiştir. Bu nedenle, suçsuzluk karinesine riayet yükümlülüğünün sadece yargıçlar bakımından değil, savcılar bakımından da geçerli olduğu açıklık kazanmıştır.⁴³

41 AİHM, Dakaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. 42095/98, prg. 44-45, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.08.2016).

42 REID Karen, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 4. Baskı, Sweet ve Maxwell Publishing, Londra 2011, s. 222-223.

43 STUMER Andrew, *The Presumption of Innocence Evidential and Human Rights Perspective*,

AIHM, Peltureau-Vielleneuve/İsviçre kararında savcı tarafından verilen kararlarda kullanılan dile dair önemli bir tespitte bulunmuştur. Anılan olayda savcı, bir papaz hakkında cinsel istismar suçundan dolayı soruşturma yapar, zamanaşımı nedeniyle *takipsizlik* kararı verir. Söz konusu kararda savcı, papazın yüklenen suçu işlediğini ancak zamanaşımının dolması nedeniyle kamu davasının açılmadığını belirtir. AIHM, bu ifadenin suçsuzluk karinesi ihlal ettiğini, sadece şüphelinin varlığından bahsedebileceğini vurgulamaktadır.⁴⁴

V. TÜRKİYE'DE SAVCILIK İŞLEMLERİNİN SUÇSUZLUK KARİNESİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. SORUŞTURMA SAFHASI

Soruşturma, bir suç işlendiği haberinin alınması ile başlayıp iddianamenin kabulüne kadar devam eden süreci ifade eder (CMK md. 2/1.e). Bu süreç, başından sonuna kadar savcı tarafından idare edilir. Savcı soruşturmayı bizzat veyahut emri altındaki adli kolluk marifetiyle yürütür. İtham ve dava açma tekeli elinde bulunduran savcı, bu safhada şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplar (CMK md. 160/2).

Savcı, diğer kamu otoritelerine benzer şekilde suçsuzluk karinesine uymak zorundadır. Ancak belirtmelidir ki savcı, bazı yönlerden ayrıcalıklı konumdadır. Örneğin bir mahkeme kararı ile suçluluğu kesinleşmemiş olan şüpheliyi itham etme, suç isnat edebilme yetkisine sahiptir. Elbette ki bu yetki sınırsız bir yetki değildir.

Savcı, soruşturmanın başlaması ile şüphelinin lekelenmesine önlemek için bütün tedbirleri alır. Aslında soruşturmanın gizliliği (CMK md. 157) ilkesinin haklılığı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Aksi hâlde şüphelinin toplum nezdinde doğrudan suçlu olarak damgalanması söz konusu olacaktır. Yeterli şüphe oluşmadan tanzim edilen iddianameler ile açılan kamu davalarının beraatla neticelense dahi sanığı bir zan altında bırakacağı izahı varestedir. Lekelenmeme hakkına riayet sağlanabilmesi için mahkemeler; olması gereken nitelikten yoksun iddianameleri iade cihetine gitmelidir. Yargıtay da bu şekilde iade edilen iddianameler bakımından mahkemeleri haklı görmektedir.⁴⁵

Hart Publishing, Oxford and Portland 2010, s. 91.

44 AIHM, Peltureau-Vielleneuve/İsviçre, T. 28.10.2014, Başvuru no: 60101/09 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147605>, 20.06.2016).

45 BİRTEK Fatih, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", **Marmara**

Suçsuzluk karinesinin ön önemli sonuçlarından bir tanesi ispat külfetinin iddia makamında⁴⁶ bulunmasıdır.⁴⁷ Şüpheli/sanık suçsuz olduğunu ispat etmek zorunda değildir.⁴⁸ Aksi ispatlanamıyorsa, suçsuz olmak temel karinedir. İşte bu ispat külfetinden ve ilkedan hareketle savcıların gereksiz yere insanları mahkeme huzuruna çıkarmaması, delilleri ile mücehhez dosyaları hazırlamaları zaruridir. Aksi hâlde, kişilerin suçsuzluk karineleri örşelenmiş olacaktır.⁴⁹ Ülkemizdeki ceza muhakemesi pratiğinde, savcıların yeterince inisiyatif almayarak bir çok nizayı mahkeme huzuruna taşıdıkları görülmektedir. Bu adli pratiğin oluşmasında teftiş sisteminin büyük bir etkisi olmuştur. CMK'dan önce savcıların delil değerlendirebilme yetkilerinin olup olmadığı tartışmalı bir konu idi. Ancak CMK ile birlikte savcıların bu yetkiye sahip olduğu ortak bir görüş ve uygulama hâline gelmiştir. Adli teşkilat üzerine sinen pratiğin tamamen terk edilmesi uzun süre alacak olmakla birlikte olumlu yöne gidiş dair umut verici gelişmeler görülmektedir.⁵⁰

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan), C. 19, S. 2 (Özel Sayı), 2013, s. 960.

“Yeni Türk Ceza Adalet Sisteminde benimsenen, “Kişilerin Lekelenme Hakkı” ile “Eksiksiz soruşturma ve Tek Celse Duruşma” prensipleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcılarının mâkul sürede bütün delilleri toplamaları, sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağını değerlendirdikleri hususları dava konusu yapmaları, beraatla sonuçlanacağını değerlendirdikleri eylemleri dava konusu yapmamaları, yâni bir nev’i filtre görevi yapmaları gerekir. Bu prensiplerin hayata geçirilebilmesi için mevzuatımızda ilk defa, 5271 sayılı CMK’nun 160/2. maddesi hükmü ile; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılarının şüphelinin lehine olan delilleri (de) toplama ve şüphelinin haklarını koruma yükümlülüğü getirilmiş, ayrıca; 170 ve 174. madde hükümleri ile de, iddianamenin iadesi kurumuna yer verilmiştir. Soruşturma evresi uzun sürebilir. Ancak, kovuşturma evresinin yeni bir delil toplanmasına gerek kalmadan ve bir iki celsede bitirilmesi hedeflenmiştir.”¹³. C.D., T. 03.11.2011, E. 2011/17629, K. 2011/6976 (UYAP, 04.04.2016).

46 Bu kural genel bir kabul hâlini almıştır. **Bkz.** ABU MORAD Mohammad Ahmad/AYUB Zainal Amin/NOOR Fauziah Mohammad, “Burden of Proof and Presumption of Innocence in the Prosecution of Illicit Enrichment with Reference to the Jordanian Legislation”, **Journal of Law, Policy and Globalization**, Volume 49, 2016, s. 25.

47 AİHM, Telfner/Avusturya, T. 20.06.2001, Application no. 33501/96 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59347>, 08.04.2016).

48 “...masumiyet karinesi gözetilerek, savunmasının aksi kanıtlanmadığı maddi gerçeğin bulunmadığı hâllerde sanığın beraatına karar verilmesi gerektiği, somut olayda sanığın müdürü olduğu dernekte bekleme salonu olarak da kullanılan odadaki masanın çekmesinde bir adet mermi bulunduğu suçun sanık tarafından işlendiğine dair savunmanın aksine mahkûmiyetini gerektirir somut ve kesin bir delil bulunmadığı gözetilmeden, yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi...” 8. C.D., T. 15.03.2013, E. 2012/18034, K. 2013/8550 (UYAP, 11.04.2016).

49 PICINALI Federico, “Innocence and burdens of proof in English criminal law”, *Law, Probability and Risk*, Vol. 13, No. 3-4, 2014, s. 253.

50 GÖKCAN Hasan Tahsin, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, 2012, s. 198.

Daktaras/Litvanya kararında da isabetle belirtildiği üzere, savcılarının kararlarda ve diğer alanlarda kullandığı retorik büyük önem arz etmektedir. Savcılık işlemlerinin yapılmasında bir takım şüphe eşikleri bulunmaktadır. Örneğin arama işlemi için makul şüphe, tutuklamaya veya adli kontrole sevk için kuvvetli şüphe, iddianame tertibi için yeterli şüphenin bulunması zaruridir. Görüleceği üzere, şüphe derecelerini gösteren skalada, savcının da yetkileri ortaya çıkmaktadır. Karara bağlanmış, kesinlik arz eden bir durumdan bahsedilemez. İşlemler tarif edilirken veyahut resmî belgeler tanzim edilirken bahsedilmesi gereken husus şüphe derecesidir. *“Şüphelinin yüklenen suçu işlediği hususunda makul şüphe oluşmakla konutunda arama yapılması/şüphelinin yüklenen suçu işlediği hususunda kuvvetli şüphe oluşmakla tutuklanmasınal/adli kontrol altına alınmasına”* şeklinde ifadeler tercih edilmelidir. Bilhassa iddianame metinlerindeki ifadelerin hassasiyetle tercih edilmesi gerekir. *“Şüphelinin yüklenen suçu işlediği sübut bulmuştur”* şeklinde bir ifade hatalıdır. Bunun yerine, *“Şüphelinin yüklenen suçu işlediği hususunda yeterli şüphenin oluştuğu”* şeklinde bir terminolojinin benimsenmesi daha yerinde olacaktır. Savcılarının bazen iyi soruşturma yaptıklarını veyahut eldeki delillerin çok güçlü olduğunu vurgulamak için iddianame metinlerinde; *“sübut bulmuştur, ispatlanmıştır”* şeklinde ifadeler tercih etmesi daha öncede ifade edildiği üzere hatalıdır. Bu kelimeler, suçsuzluk karinesini otomatikman ihlal etmese de *“talihsiz”* tercihler olacaktır.

B. KOVUŞTURMA SAFHASI

Kovuşturma safhasında savcının en önemli görevi duruşmalara katılmaktır. Mahkeme, ara celselerde ve nihayet hükümden önce savcıdan mütalaasını sorar. Savcının kullanacağı terminoloji yönünden sahip olduğu hareket alanı hâkime göre daha geniştir. Hâkimin kullanacağı bir tek söz, muhakemeden reddi konusunu gündeme getirebilir. Ancak ifade edilmelidir ki savcı da seçeceği kelimeleri hassasiyetle belirlemelidir.

Duruşmanın aleni olduğu, sanığa karşı kullanılan sözlerin lekelenmeme hakkını ihlal edebileceği hatırdan çıkarılmamalıdır. Bilhassa ara celselerde savcının kullandığı kelimeler sanığın bazen suçlu olarak damgalanması sonucunu doğurabilecektir. Bu nedenle anılan celselerde verilen mütalaalarda *“ispatlanmıştır, sübut bulmuştur”* sözlerinden uzak durulması gerekir.

Esas hakkında mütalaa olarak ifade edilen ve savcının hükümden önceki son mütalaası olan durumlarda; *“sübut bulmuştur”* şeklindeki bir

beyan suçsuzluk karinesini ihlal etmeyecektir. Savcı böylelikle kararlı bir şekilde mütalaasını belirtip sanığın hangi ceza ile cezalandırılması gerektiğini ifade etmiş olur.

C. BASIN SÖZCÜLÜĞÜ

Ülkemizde adliye basın sözcülüğü kurumu, Anayasa’da, kanunlarda, tüzüklerde ve yönetmeliklerde bulunmamaktadır. Ancak adli soruşturmalara dair kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi yönündeki ihtiyaç böyle bir kurumun oluşturulmasını zaruri kılmıştır.⁵¹ İşte bu ihtiyacı karşılamak üzere öncelikle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından 18.10.2011 tarihinde “Soruşturmanın gizliliği ve basının bilgilendirilmesi” konulu 33 No’lu Genelge yayımlanmıştır. Söz konusu Genelge 2014 yılında, 6524 sayılı Kanun’un 39’uncu maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Sonrasında Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü 22.12.2015 tarihinde “Basın Sözcülüğü ve Medya İletişim Büroları” konulu 153/1 No’lu Genelge’yi yayımlamıştır. Anılan Genelge yürürlüktedir.

Genelge’nin temel amacı kamuoyunun adli konularda doğru bilgilенmesini temin etmektir. Soruşturma safhasında basın açıklaması ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı veyahut görevlendirilen başsavcı vekili ile savcı tarafından (*başsavcının bilgisi ve onayı doğrultusunda*) yapılacaktır. Bölge adliye mahkemesince (BAM) yapılan soruşturmalarda, aynı sistematik BAM başsavcılığı tarafından geçerli olacaktır. Kovuşturma safhasına intikal eden olaylar hakkında açıklama yapma hususunda komisyon başkanına görev verilmiştir. Savcılığın böylesi bir durumda açıklama yapma yetkisi bulunmamaktadır. Ülkeyi ilgilendiren konularda açıklama yapma yetkisi Adalet Bakanlığı Basın Müşavirliğine verilmiştir. Basın açıklaması yazılı olarak yapılır. Ancak bazı ivedi durumlarda sözlü olarak yapılması da mümkündür.

Basın açıklamasında dikkat edilmesi gereken temel ilke suçsuzluk karinesidir. Beyan edilen sözlerin, kişiyi suçu olarak damgalaması gerekir.⁵²

51 “The freedom of expression, guaranteed by Article 10 of the Convention, includes the freedom to receive and impart information. Article 6 § 2 cannot therefore prevent the authorities from informing the public about criminal investigations in progress, but it requires that they do so with all the discretion and circumspection necessary if the presumption of innocence is to be respected (see *Allenet de Ribemont*, cited above, § 38)” AİHM, KarakaşveYesilirmak/Turkey, T. 28.06.2005, Application no. 43925/98, prg. 50 (http://www.coe.int/t/dgi/hrnatimplement/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf, 15.06.2016).

52 AİHM, Ürfi Çetinkaya/Türkiye kararında; (savcı ile ilgili olmasa da) jandarma tarafından yapılan basın açıklaması bahsinde konuyu ele almıştır:

Ceza muhakemesine dair evraklarda kullanılan bazı ifadelerin, basın açıklamasında kullanılması kişi haklarını zedeleyebilir. Bu nedenle kamuoyunun dikkatini çeken konularda açıklama yapılırken, seçilen ifade ve tercih edilen dilin özenli olması suçsuzluk karanesinin önemli bir gereğidir.⁵³ Yapılan soruşturmayı haklı göstermek adına; “*şüpheli suçu işlemiştir, sübut bulmuştur, yapmıştır*” gibi kesin yargı bildiren ifadelerden kaçınılmalıdır.⁵⁴ Dakaras/Litvanya kararında da ifade edildiği üzere, tercih edilen dil somut kullanım alanına göre değişiklik arz edecektir.

Genelge’de bilhassa gözaltı işlemleri sırasında kişilerin suçsuzluk karanesi ışığında basında afişe edilmemeleri hususuna dikkat çekilmiş buna aykırı davrananlar hakkında yasal gereğine tevessül edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

“Mahkeme, Sözleşme’ nin 6. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen masumiyet karanesi ilkesinin, Sözleşme’ nin 6. maddesinin 1. fıkrasında esas alınan adil bir ceza yargılamasına ilişkin unsurlar arasında yer alsada dahi ceza alanındaki usuli bir güvençeyle sınırlandırılmadığını hatırlatmaktadır: Kapsamı daha geniş ve herhangi bir devlet temsilcisinin, suçluluğu mahkemece kanıtlanmadan önce kişinin suçlu olduğunu beyan etmesini gerektirmektedir Masumiyet karanesine yalnızca bir hâkim ya da mahkeme tarafından değil aynı zamanda polisler de dâhil olmak üzere diğer kamu yetkilileri tarafından ..da zarar verilebilir. Masumiyet karanesi, kişinin suçlu olduğunu yansıtan ve toplumu kişinin suçlu olduğuna inandıran veya yetkili hâkimin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmasına neden olabilecek açıklama veya fiillerle de ihlal edilebilmektedir ... Sözleşme’ nin 6. maddesinin 2. fıkrası, şüphesiz, Sözleşme’ nin 10. maddesi dikkate alındığında, yetkililerin devam eden ceza soruşturmalarına ilişkin olarak toplumu bilgilendirmesini engellemekte ancak yetkililerin masumiyet karanesi ilkesine saygının gerektirdiği üzere tam bir ihtiyatla ve makul ölçüde toplumu bilgilendirmesini gerektirmektedir Jandarma Komutanlığı tarafından 5 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan basın bildirisine ilişkin olarak Mahkeme, ilk el koyma işlemi ve başvuranın yakalanmasının ardından en az bir ay sonra Rize’de gerçekleştirilen ikinci el koyma işleminin ertesi gününde bu bildirin yapıldığını gözlemlemektedir. Metinde, ele geçirilen ürünlerin miktarları, yakalamaların sayısı, tutuklanan kişilerin sayısı gibi olayla ilgili çok sayıda unsura yer verilmektedir. Metinde soruşturmanın devam ettiği belirtilerek, yetkililerin dava ile 6 Kasım 2003 tarihinde gerçekleştirilen el koyma işlemi ve “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı **Ürfi Çetinkaya**” ile ilişkili olduğu kanısına vardıkları ifade edilmektedir. U. Çetinkaya’nın uyuşturucu kaçakçısı olması konusunda, Mahkeme, öncelikle başvuranın bu tarihte uyuşturucu kaçakçılığı suçundan hiçbir şekilde mahkûm edilmediğini saptamaktadır. Diğer yandan, Mahkeme, çeşitli adli yargılamalar çerçevesinde başvurana isnat edilen bir suçun mevcut olduğunu ve bu suçun bildirildiği belirtilen 6 Kasım 2003 tarihli el koyma işlemiyle bağlantılı olduğunu tespit etmektedir. ... Mahkeme, başvuran hakkında herhangi bir yoruma mahal vermeyecek şekilde “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı” tabiriyle yapılan bir nitelendirmenin, toplumu başvuranın suçlu olduğu yönünde inandıracak nitelikte olduğu ve masumiyet karanesi ilkesine aykırı olarak, yetkili hâkimlerin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmalarına neden olduğu kanaatindedir... Bu unsurlar, Mahkeme’ nin Sözleşme’ nin 6. maddesinin 2. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varması için yeterlidir.” AİHM, Ürfi Çetinkaya/Türkiye, T. 23.07.2013, Başvuru no. 19866/04 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122857>, 19.06.2016).

53 AİHM, Khuzhin ve Diğerleri/Rusya, T. 23.01.2009, Application no. 13470/02, prg. 94, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89062>, 10.04.2016).

54 BARBU, Silviu Gabriel, **Shortessay on Presumption of innocence ECHR precedent**, (<http://www.wseas.us/e-library/conferences/2011/Brasov1/LAW/LAW-29.pdf>, 22.06.2016).

SONUÇ

Suçsuzluk karinesi, diğer sanık haklarının işleyebilmesi için vazgeçilmez bir iklim mahiyetindedir. Sanık hakları arasında bir sıralama yapılması, işin doğası gereği pek uygun değil ise de; suçsuzluk karinesinin, eşitler arası birinci olduğunu kabul etmekte yarar vardır. Bu anlayış aynı zamanda devletin bireye olan yaklaşımının da resmidir. Billhassa mahkemeler ve adli organ mahiyetindeki savcılık, şüpheliye/sanığa yaklaşırken bir ön yargı ile hareket etmez. Aksi sabit oluncaya kadar kişinin suçsuz olduğu varsayılır.⁵⁵ İspat külfeti sanıkta değil, iddia edene aittir. Bu kural, suçsuzluk karinesinin en önemli sonuçlarından birisidir.

İnsan hakları; kamu otoritesinin bireye karşı dikkatli davranmasını, daha özenli bir dil kullanmasını sağlamaktadır. Kamu gücünü kullanan organlar, bireye karşı hoyrat davranamaz. Soruşturma veya kovuşturma konusu olan kişi, suçsuz olduğu ön kabulü ile muamele görecektir. Şüpheliye ilk temas eden kişi mahiyetindeki savcı da bu yükümlülüğü evleviyetle yerine getirmek zorundadır. Resmî belgeler ve iç yazışmalardaki dil; suçsuzluk karinesine uyar mahiyette olmalıdır. Toplum nezdinde suçlu olarak algılanmasına sebep olabilecek bir terminolojiden kaçınılmalıdır. Soruşturmanın iyi bir şekilde yürütüldüğünü gösterecek olan husus, şüpheli hakkında kesin ifadelerde bulunmak değildir. İyi bir soruşturmanın en iyi resmî-özeti; delilleri ile ilişkilendirilmiş ve öyle ki bir mahkeme kararı kadar gerekçeyi haiz iddianamelerdir. Savcı da adeta hâkim gibi ön yargılardan arınmış vaziyette soruşturmaya başlamalıdır.

Basın-yayın kuruluşları, kamu otoritesi olmamakla birlikte; suçsuzluk karinesine riayet etmek zorundadır. Aksi hâlde kişinin suçlu olarak damgalanmasına sebebiyet verilmiş olacaktır. Böylesi bir durumda hukuk ve cezai sorumlulukları gündeme gelecektir.⁵⁶

55 "Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının kesinleşmesi üzerine başlayan denetim süresi içerisinde, kasıtlı yeni bir suç işlendiğinde yasa gereği hükmün açıklanması gerekmektedir. Ancak evrensel masumiyet karinesi ilkesi gereğince, kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olmadan hükmün açıklanması hâlinde ileride telafisi imkânsız zararlar doğabilecektir. Bu nedenle kovuşturmaya devam edilebilmesi için başka bir mercide devam eden bu yargılamanın sonucu beklenmelidir." 4. C.D., T. 21.12.2015, E. 2015/25856, K. 2015/40453 (UYAP, 11.04.2016).

56 "Her ne kadar yayın tarihinde davacı, atılı suçtan tutuklu ise de, fotoğrafı da basılarak "...nın katili yakalandı. Zanlı Mustafa T. Kaçarken düşürdüğü elektrik faturasından yakalandı..." biçiminde sunulan haberde Anayasanın 15. maddesinin son cümlesinde yer alan "...suçluluğu mahkeme kararı ile saptanuncaya kadar kimse suçlu sayılamaz." biçiminde düzenlenen masumiyet karinesi ihlal edilmiştir. Davacı henüz sanık sıfatı dahi almamış iken hakkında "...katil..." sözcüğü kullanılmak yoluyla toplumun kendisine karşı infial duymasına neden olacak biçimde öz ile biçim arasındaki denge bozulmuştur. Şu durumda

Savcıların Rolüne Dair İlkeler’de, Savcılar için Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları-Budapeşte İlkeleri’nde, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Adalet Sisteminde Savcıların Rolüne Dair (2000/19) tavsiye kararında; savcının suçsuzluk karinesi olan irtibatı ifade edilmiştir.

AİHM, Dakaras/Litvanya kararında suçsuzluk karinesine dair önemli tespitlerde bulunmaktadır:

Diğer kamu otoriteleri gibi savcılık da suçsuzluk karinesine uymak zorundadır,

Suçsuzluk karinesinin ihlal edilip edilmediği, somut olay bazında ve özelinde değerlendirilmelidir,

Resmî evrakta tercih edilen ispatlanmıştır, sübut bulmuştur şeklindeki sözler ve deyimler; suçsuzluk karinesini ihlal etmese de “talihsiz” kelime tercihleridir,

Savcılığın yarı-yargısal bir fonksiyon ifa ettiği belirtilmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında; savcı, diğer kamu otoritelerine nazaran evleviyetle suçsuzluk karinesi uymak ve buna uygun bir dil kullanmak zorundadır. Bu konuda hâkimlerden ve mahkemelerden esinlenmeli, şüpheli/sanık haklarına mutlak riayete dikkat etmelidir.

dava konusu haber ile davacının kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunun kabulü gerekir.” 4. H.D., T. 22.03.2012, E. 2011/1715, K. 2012/4615 (UYAP, 11.04.2016).

KISALTMALAR

- a.g.e.* : Adı geçen eser
- AİHM* : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS* : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- bkz.* : Bakınız
- C.* : Cilt
- C.D.* : Ceza Dairesi
- CEPEJ* : Commission européenne pour l'efficacité de la justice (Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu)
- C.G.K.* : Yargıtay Ceza Genel Kurulu
- CMK* : Ceza Muhakemesi Kanunu
- D.* : Daire
- E.* : Esas
- K.* : Karar
- KHK* : Kanun Hükmünde Kararname
- KYOK* : Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar
- m./md.* : Madde
- No.* : Numara
- prg.* : paragraf
- s.* : Sayfa/sayılı
- S.* : Sayı
- T.* : Tarih
- TCK* : 5237 s. Türk Ceza Kanunu
- UYAP* : Ulusal Yargı Ağı Projesi
- Vol.* : Volume

KAYNAKLAR

ABU MORAD Mohannad Ahmad/AYUB Zainal Amin/NOOR Fauziah Mohammad, "Burden of Proof and Presumption of Innocence in the Prosecution of Illicit Enrichment with Reference to the Jordanian Legislation", **Journal of Law, Policy and Globalization**, Volume 49, 2016, s. 25-29.

BARADAN Shima, "Restoring the Presumption of Innocence", **Ohio Law Journal**, Vol. 72, No. 4, 2011, s. 723-776.

BARBU Silviu Gabriel, **Shortessay on Presumption of innocence ECHR precedent**, (<http://www.wseas.us/e-library/conferences/2011/Brasov1/LAW/LAW-29.pdf>, 22.06.2016).

BİRTEK Fatih, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan)**, C. 19, S. 2 (Özel Sayı), 2013, s. 953-990.

CENTEL Nur, "Adil Yargılanma Hakkı ile Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma", **Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu (Ankara 7-9 Temmuz 2006)**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2006, s. 218. 186-219.

CEPEJ (Commission européenne pour l'efficacité de la justice-Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu), **Report on "European Judicial Systems – Edition 2014 (2012 data): Efficiency and Quality of Justice"**, Strasbourg 2014.

DEMİR Abdullah, **Osmanlı Mahkemesi Medeni Yargılama Hukuku**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2010.

DE JONG Ferry/VAN LENT Leonie, "The Presumption of Innocence as a Counterfactual Principle", **Utrecht Law Review**, Volume 12, Issue 1, January 2016, s. 32-49.

DÖNMEZER Sulhi, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", in: **Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s. 67-74.

GALETTA Antonella, "The changing nature of the presumption of innocence in today's surveillance societies: rewrite human rights or regulate the use of surveillance technologies?", **European Journal of Law and Technology**, Volume 4, No. 2, 2013, s. 3-23.

GÖKCAN Hasan Tahsin, "Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, 2012, s. 195-206.

GRAY Anthony, “Constitutionally Protecting the Presumption of Innocence”, **The University of Tasmania Law Review**, Vol. 31, No. 1, 2012, s. 131-152.

KUNTER Nurullah/YENİSEY Feridun, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2000.

LIPPKE, Richard L., “The Prosecutor and the Presumption of Innocence”, **Criminal Law and Philosophy**, Volume 8, Issue 2, June 2014, s. 337-352.

MUMCU, Ahmet, **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri**, 2. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara 1994.

PICINALI Federico, “Innocence and burdens of proof in English criminal law”, **Law, Probability and Risk**, Vol. 13, No. 3-4, 2014, s. 243-257.

REID Karen, **A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights**, 4. Baskı, Sweet ve Maxwell Publishing, Londra 2011.

SEVİĞ Vasfi Raşit, “X uncu Asırdan Günümüze Kadar Ceza Muhakemeleri Usulü ve Gelişmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 13, S. 3-4, 1956, s. 276- 342.

STUMER Andrew, **The Presumption of Innocence Evidential and Human Rights Perspective**, Hart Publishing, Oxford and Portland 2010.

ŞIK, Hüseyin, “Suçsuzluk Karinesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 2013, s. 103-145.

TADROS Victor / TIERNEY Stephen, “The Presumption of Innocence and the Human Rights Act”, **The Modern Law Review**, Volume 67, 2004, s. 402-434.

ÜÇÖK Coşkun, “Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu”, **Ord. Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan**, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1964, s. 38. 35-48.

WEIGEND Thomas, “Assuming that the Defendant Is Not Guilty: The Presumption of Innocence in the German System of Criminal Justice”, **Criminal Law and Philosophy**, Volume 8, Issue 2, June 2014, s. 285-299.

YARGI KARARLARI

AIHM, Daktaras/Litvanya, T. 10.10.2000, Application no. 42095/98 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855>, 11.04.2016).

AIHM, Telfner/Avusturya, T. 20.06.2001, Application no. 33501/96 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59347>, 08.04.2016).

AIHM, AffairePandy /Beçika, T. 12.02.2007, Application no. 13583/02, prg. 43, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76958>, 10.04.2016).

AIHM, Khuzhin ve Diğerleri/Rusya, T. 23.01.2009, Application no. 13470/02, prg. 94, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89062>, 10.04.2016).

AIHM, Karakaş ve Yesilirmak/Turkey, T. 28.06.2005, Application no. 43925/98, prg. 50 (http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf, 15.06.2016).

AIHM, Ürfi Çetinkaya/Türkiye, T. 23.07.2013, Başvuru no. 19866/04 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122857>, 19.06.2016).

AIHM, Peltreau-Viellenuve/İsviçre, T. 28.10.2014, Başvuru no: 60101/09 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147605>, 20.06.2016).

Anayasa Mahkemesi, T. 13.06.2013, Kürşat Eyol Başvurusu, Başvuru No: 2012/665 (<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e08d8d79-a271-4e65-a530-11d828eec3f0?wordsOnly=False>, 11.10.2016).

Anayasa Mahkemesi, T. 22.10.2015, E. 2015/9, K. 2015/94 (R.G., 07.11.2015-29525).

C.G.K., T. 09.06.2009, E. 2008/1-240, K. 2009/150 (UYAP, 11.10.2016).

C.G.K., T.27.09.2011, E. 2011/5-144, K. 2011/192 (UYAP, 11.04.2016).

10. H.D., T. 18.03.2013, E. 2013/359 , K. 2013/5041 (UYAP,21.03.2016).

13. C.D., T. 03.11.2011, E. 2011/17629, K. 2011/6976 (UYAP, 04.04.2016).

4. H.D., T. 22.03.2012, E. 2011/1715, K. 2012/4615 (UYAP, 11.04.2016).

14. C.D., T. 26.02.2013, E. 2012/12113, K. 2013/1852 (UYAP, 11.04.2016).

8. C.D., T. 15.03.2013, E. 2012/18034, K. 2013/8550 (UYAP, 11.04.2016).

4. C.D., T. 21.12.2015, E. 2015/25856, K. 2015/40453 (UYAP, 11.04.2016).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.mecelle.com/> (21.03.2016).

http://www.cigm.adalet.gov.tr/docs/genelge/153_1nolu.pdf
(21.03.2016).

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Guidelines_on_the_Role_of_Prosecutors.pdf (21.03.2016).

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/847b13--Savcilarin-Rolune-Dair-Ilkeler.pdf> (21.03.2016).

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Budapest_guidelines_EN.pdf, (22.03.2016).

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServletcommand=com.instranet.mdBlobGet&InstranetImage=2719990&SecMode=1&DocId=366374&Usage=2> (22.03.2016). <http://www.prokuraturos.lt/lt> (13.10.2016).